

НОВЕ ПРАКСЕ У ИСТРАЗИ И СУДСКОМ ГОЊЕЊУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА

Пројекат Савјета Европе
“Борба против дигиталног и сексуалног насиља
над женама у Босни и Херцеговини”

НОВЕ ПРАКСЕ У ИСТРАЗИ И СУДСКОМ ГОЊЕЊУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА

Пројекат Вијећа Европе
“Борба против дигиталног и сексуалног
насиља над женама у Босни и Херцеговини”

професорица Ким Баркер

јули 2024. године

Савјет Европе

Мишљења изражена у овом дјелу су одговорност аутора и не одражавају нужно званичну политику Савјета Европе.

Репродукција одломака (до 500 ријечи) је дозвољена, осим у комерцијалне сврхе, под условом да је интегритет текста очуван, да се одломак не користи ван контекста, да не пружа непотпуне информације или на други начин не обмањује читатеља у погледу природе, опсега или садржаја текста. Изворни текст мора бити увијек наведен на сљедећи начин: „© Савјет Европе, година објављивања“.

Сви захтјеви у вези с репродукцијом или превођењем цијелог или дијелова овог документа требају бити упућени Директорату за комуникације (Ф-67075 Стразбур Седекс или publishing@coe.int). Сва остала кореспонденција у вези с овим документом треба бити упућена Одјелу за равноправност сполова Генералне дирекције за демократију и људско достојанство.

Дизајн и изглед корица:

Интеа БХ д.о.о.

Фотографија:

© Гуд Веј

Савјет Европе

Ф-67075 Стразбур Седекс

www.coe.int

Садржај

ПОЈМОВНИК И СКРАЋЕНИЦЕ	6
УВОД	8
Преглед	8
ШТА ЈЕ НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА НА ИНТЕРНЕТУ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЈЕ? 10	
Преглед насиља над женама на интернету посредством технологије	10
Кључни термини и понашања	11
Родна природа насиља над женама на интернету посредством технологије	14
Продужетак насиља и вишедимензионална дискриминација	15
Савладавање заблуда, стереотипа и митова о насиљу над женама на интернету посредством технологије	17
САВЛАДАВАЊЕ, РЈЕШАВАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА НА ИНТЕРНЕТУ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЈЕ	22
Водећи принципи	22
Родна осјетљивост	23
Комуницирање и интеракција са жртвама	23
Судско гоњење и кажњавање починилаца	27
Заштита приватности и заштита од одмазде	29
ИСТРАГА И СУДСКО ГОЊЕЊЕ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА НА ИНТЕРНЕТУ ПОСРЕДСТВОМ ТЕХНОЛОГИЈЕ	30
Провођење закона и прикупљање доказа	30
Обезбјеђивање и прикупљање дигиталних доказа	32
БИБЛИОГРАФИЈА И ИЗВОРИ	37

Појмовник и скраћенице

<i>CEDAW</i>	Комитет УН-а за елиминацију дискриминације жена.
СЕ	Савјет Европе.
Дигитални докази	Пракса прикупљања, одузимања и истраживања материјала пронађених на дигиталним и електронским уређајима који похрањују и снимају податке.
ДНЖ	Дигитално насиље над женама.
<i>EIGE</i>	Европски институт за родну равноправност.
ЕПМ	Европска правосудна мрежа.
РЗН	Родно засновано насиље.
Родно слијепо	Термин који се односи на појам родних улога и права која се додјељују због рода, те стога не успијева да обухвати недостатке који произлазе из додјеле тих улога.
<i>G-PEN</i>	Глобална мрежа тужилаца за електронски криминал.
ГРЕВИО	Група стручњака Савјета Европе за борбу против насиља над женама и насиља у породици.
Интерсекционалност	Термин који описује начине на које се системи неједнакости преклапају и “пресијецају” при стварању социјалних идентитета и система угњетавања и дискриминације. ¹
МУТ	Међународно удружење тужилаца.

¹ K W Crenshaw, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine Feminist Theory and Antiracist Politics' (1989) *University of Chicago Legal Forum*, Vol. 8, 139-167.

ISP	Давалац интернет услуга (<i>Internet Service Provider</i>).
ИНТЕРПОЛ	Међународна организација криминалистичке полиције.
Истанбулска конвенција	Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици.
УПП	Узајамна правна помоћ.
ИСБП/ДИЦБП	Интимне слике без пристанка/дистрибуција интимних слика без пристанка.
РЗНИ	Родно засновано насиље на интернету.
НЖИТ	Насиље над женама на интернету посредством технологије. ²
НЖДИ	Насиље над женама и дјевојчицама на интернету.
УНФПА	Популациони фонд Уједињених нација.
ГСУН	Генерална скупштина Уједињених нација.
УНХРЦ	Савјет за људска права Уједињених нација.
НЖД	Насиље над женама и дјевојчицама.
НЖ	Насиље над женама.
Приступ усмјерен на жртву ³	Приступ интеракцији и комуникацији са жртвама насиља над женама који приоритет даје њиховим потребама, правима и благостању.

² За одређена понашања, види табелу 1.

³ Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2011) (Истанбулска конвенција) примјењује приступ усмјерен на жртву.

Увод

Преглед

Дигитална димензија насиља над женама⁴ је нова граница с којом се сусрећу жене у модерном друштву. Често се назива дигитално насиље над женама (ДНЖ) или насиље над женама на интернету или насиље над женама на интернету посредством технологије (НЖИТ). Ови термини се користе подједнако за означавање насиља над женама и дјевојчицама на интернету (НЖДИ) или насиља над женама и дјевојчицама (НЖД) у дигиталном контексту. Иако је уско повезано с родним стереотипима и друштвеном мизогинијом која је у основи дуготрајне родне неравноправности, насиље над женама на интернету посредством технологије представља велики изазов за жене и остваривање права жена. НЖИТ је такође и значајна препрека за поштивање међународног права о људским правима, а посебно за спречавање родно заснованог насиља.

Посљедњих година дошло је до одређених регионалних помака по питању насиља посредством технологије, при чему је ова појава од “новонастале” прерасла у пријетњу која је сада експлицитно утврђена, иако се и даље слабо разумије и препознаје. На примјер, Европски суд за људска права је 2020. препознао појам “кибернетичког насиља” у пресуди *Бутуруга против Румуније*⁵ и запазио везу између насиља у породици и (оног што назива) “кибернетичко насиље” – које се у овом документу назива насиље над женама на интернету посредством технологије. Ово није изолован примјер изричитог препознавања, с обзиром на то да је тијело Савјета Европе за праћење људских права – Група стручњака за дјеловање против насиља

4 Савјет Европе, “Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама на интернету” (20.10.2021).

5 *Бутуруга против Румуније*, бр. 56867/15, 11.02.2020.

над женама и насиља у породици (ГРЕВИО) – 20.10.2021. усвојило Општу препоруку бр. 1⁶ о дигиталној димензији насиља над женама. Препорука ГРЕВИО-а из 2021. године препознаје дигиталне облике насиља над женама, као и да су такви облици насиља над женама обухваћени надлежностима Истанбулске конвенције.⁷ Након овог помака услиједиле су друге регионалне иницијативе, укључујући Приједлог Директиве Европске уније о насиљу над женама и дјевојчицама, која изричито наводи “кибернетичко насиље”, што обухвата кибернетичко ухођење, узнемиравање путем интернета и дијелење интимних слика без пристанка.⁸

Оби помаци, иако у порасту на регионалном нивоу широм Европе, указују на то да се све више посвећује пажња насиљу над женама на интернету посредством технологије. То је важно за заштиту права жена. Међутим, насиље над женама на интернету посредством технологије ријетко је предмет државних законских мјера. Када се агенције за провођење закона и правосудна тијела суоче с овим видом насиља, концептуални и практични изазови се настављају.

Овај документ даје преглед феномена насиља над женама на интернету посредством технологије, што је израз који ће се у користити у цијелом тексту. Прије него што се позабави основним заблудама и митовима о дигиталном насиљу, текст објашњава појам, кључну терминологију и понашања која представљају насиље над женама на интернету посредством технологије. Смјернице затим анализирају неке нове праксе у истрази и судском гоњењу овог вида насиља, с нагласком на најбоље праксе. Те најбоље праксе су категоризоване и сажете у категоријама спречавања, заштите, судског гоњења и координисаних политика у складу с Истанбулском конвенцијом и ГРЕВИО-вом Препоруком бр. 1

6 Савјет Европе, ‘Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама на интернету’ (20.10.2021).

7 Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2011). У даљем тексту Истанбулска конвенција.

8 Европска комисија, “Приједлог Директиве Европског парламента и Савјета о борби против насиља над женама и насиља у породици” COM (2022) 105 final.

Шта је насиље над женама на интернету посредством технологије?

Преглед насиља над женама на интернету посредством технологије

Насиље над женама (и дјевојчицама) на интернету посредством технологије (НЖИТ) је израз којим се описује широк спектар насиља и насилних понашања која се врше над женама и дјевојчицама у дигиталним просторима и/или кориштењем дигиталних технологија. То укључује информационо-комуникационе технологије, као и уређаје с приступом интернету. Није ограничено на друштвене мреже, паметне телефоне ни рачунаре. Насиље над женама на интернету посредством технологије се понекад назива насиље над женама и дјевојчицама на интернету (НЖДИ)⁹ и насиље над женама и дјевојчицама (НЖД) у дигиталним контекстима.

Насиље над женама на интернету посредством технологије често је процес виктимизације који надилази физичке границе и појачава се дигиталним облицима и електронским средствима. Овај вид насиља може бити злостављање почињено изван интернета или може бити окидач за насиље изван интернета. То је специфичан проблем унутар продужетка насиља над женама¹⁰ и несразмјерно погађа и циља жене зато што су жене:

9 UNGA, *Report of the Secretary General on the Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women and girls* (18 August 2022) UN Doc. A/77/302; UN Women, 'EVAWG Infographic and Recommendations' (2022).

10 Види више о продужетку насиља над женама под насловом 2.4.

” Дигитална димензија насиља над женама обухвата широк спектар радњи на мрежи или посредством технологије које представљају продужетак насиља које жене и дјевојчице доживљавају из разлога повезаних са полом, укључујући у породичном амбијенту, пошто се ради о легитимном и подједнако штетном појавном облику родно заснованог насиља које жене и дјевојчице доживљавају изван интернета.

Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а, став 23.

Дјела насиља над женама на интернету посредством технологије обухватају различите врсте понашања, свако штетно на другачији начин. Традиционално су штетне последице проистекле директно из насиља над женама на интернету посредством технологије и која је специфичне за чин дигиталног насиља слабо препознате.

Кључни термини и понашања

За утврђивање и опис различитих понашања која могу представљати облике насиља над женама на интернету посредством технологије користи се неколико термина.

Иако се често користе подједнако како би означили једну те исту ствар, важно је разликовати различите врсте понашања и користити исправне изразе за утврђивање штете коју наносе.

” ГРЕВИО сматра да је термин „насиље над женама у својој дигиталној димензији“ или „дигитална димензија насиља над женама“ довољно свеобухватан и да покрива и чинове насиља на интернету и оне почињене посредством технологије, укључујући технологију која ће тек бити развијена. Он такође омогућава препознавање да сви чинови насиља над женама у дигиталној сфери нису исте тежине те да сви не прелазе праг неопходан за судско гоњење у одређеним државама. С обзиром на технологије које еволуирају и с обзиром на прилике за штетно понашање, термин „насиље над женама у својој дигиталној димензији“ оставља простор за укључивање видова понашања или радњи које ће се накнадно појавити. Усвајање овакве инклузивне терминологије омогућиће да се овом општом препоруком обухвате сви видови насиља над женама почињени посредством дигиталних средстава.”

Опћа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а, став 29.

Термини у табели 1 (испод) одређују понашања¹¹ која потпадају под широку категорију насиља над женама на интернету посредством технологије.

Tabela 1: Ponašanja u okviru nasilja nad ženama na internetu posredstvom tehnologije

Термин	Понашање
Кибернетичко узнемиравање	Образац понашања који се ослања на електронску комуникацију с циљем сталног узнемиравања, нападања, вријеђања, застрашивања или злостављања жртве путем дигиталних средстава.
Слање нежељене голотиње	Понашање које се манифестује као слање нежељених сексуалних слика путем апликација, порука и технологија за повезивање као што су <i>Airdrop</i> и <i>Bluetooth</i> .
Ухођење путем интернета	Образац понашања који користи технологију и повезане уређаје за креирање и омогућавање атмосфере страха око мете. Обично обухвата низ појединачних инцидената кроз дужи временски период.
Увјерљива кривотворена порнографија (<i>Deepfakes</i>)	Кориштење вјештачке интелигенције за стварање слика и садржаја за које се сматра да су суштина сексуалног узнемиравања путем слика (СУС), иако је радња с увјерљивим кривотвореним садржајем (дипфејкови) намјерна употреба или стварање слика за креирање екстремне порнографије кориштењем слика без пристанка.
Групно узнемиравање (<i>dogpiling</i>)	Координисани, унапријед договорени напади с поступцима који узрокују узнемиравање, на више платформи на интернету. Обично укључују више актера који истовремено циљају исту особу.
Вирење у деколте (<i>downblousing</i>)	Кориштење паметног телефона или уређаја с камером с приступом интернету за снимање експлицитних фотографија интимних подручја (дојке/груди) испод одјеће без пристанка ради постизања сексуалног задовољења починитеља.
Доксинг (<i>doxxing</i>)	Објављивање приватних информација о појединцу без пристанка и с намјером разоткривања жртве на интернету. Доксинг омогућава физичко лоцирање жртве – често обухвата објављивање е-поште или броја телефона, те адресе.
Злоупотреба интимних слика / сексуално злостављање засновано на сликама (ЗИС/СЗЗС)	Понашање које подразумева снимање, дијелење, стварање или пријетњу ширењем интимних слика/видеозаписа без пристанка/слика или снимака без пристанка које је креирала или којима је манипулисала вјештачка интелигенција.
Имитирање/лажно представљање (<i>catfishing</i>)	Облик крађе дигиталног идентитета, гдје се на друштвеним мрежама креирају измишљени и лажни налози у злонамјерне сврхе, због преваре и обмане. Често се користи за нарушавање угледа и ремећење мрежа жртава.

¹¹ Списак није коначан. Списак у табели 1 наводи неке од најучесталијих облика насиља над женама на интернету посредством технологије. Напомена: технолошки развој редовно омогућава нове облике понашања у овом виду насиља, нпр. увјерљив кривотворени садржај (дипфејкови) који креира вјештачка интелигенција.

¹² EIGE, 'Cyber Violence against Women and Girls: Key Terms and Concepts' (2022) 7

Мизогини ¹³ говор мржње	Говор који је пун мржње према женама, а мотивисан је дубоко укоријеном друштвеном мизогинијом, обично се манифестује као опште непријатељство на интернету.
Узнемиравање на више платформи	Узнемиравање на више платформи ради понављања ланаца узнемиравања, као што је склапање пријатељстава, слање порука, јавно понижавање других.
Родно заснован говор мржње на интернету	Говор објављен или подијељен путем дигиталних средстава који је пун мржње према женама због њиховог рода или због њиховог рода и комбинације других фактора или говор који шири, подстиче, оправдава и промовише мржњу засновану на роду. ¹⁴
Сексуална изнуда	Облик уцјене у којем неко пријети да ће подијелити интимне слике особе ако се не испуне његови захтјеви - "дигиталне замке". Обично као одговор на прекид везе и облик одмазде.
Прозивање (<i>slut shaming</i>)	Стигматизовање жена на основу изгледа и доношење закључака о њиховом сексуалном понашању. За предмет може имати жену или дјевојчицу било ког узраста али обично је усмјерено на адолесценте.
Сексуално злостављање путем порука (СЗП)	Писање, објављивање и слање пријетљивих или увредљивих порука као што су пријетње дивљачким силовањем или друге пријетње поруке са сексуализованим елементом. У веома блиској вези је са СЗС-ом, али без елемента слике.
Троловање и потпиривање	Радње преузимања чета, форума или простора на интернету с намјером изазивања и стварања страха, понижења, узрујаности и злостављања. Такође укључује пријетње (вербалне, текстуалне и путем слика). Троловање на основу рода је родни облик троловања чији циљ је слање провокативне и увредљиве е-поште, порука и пријетњи смрћу.
Вирење под сукњу (<i>upskirting</i>)	Употреба камере, паметног телефона уређаја с камером с приступом интернету за снимање експлицитних фотографија интимних подручја (гениталије/задњица) испод одјеће без пристанка ради постизања сексуалног задовољења. Често се догађа на јавном мјесту као што је превоз или путем скривених камера у јавним тоалетима.
Виртуелно силовање (сексуално насиље путем интернета)	У виртуелним просторима и окружењима као што су онлајн игре/метаверзум, нежељени, експлицитни сексуални чин без пристанка или понашање које је један лик починио или одглумио према другом.
Воајеризам (дигитални воајеризам)	Пракса или навика постизања сексуалног задовољења тајним посматрањем или гледањем сексуалних објеката и чинова у онлајн и дигиталним просторима и путем дигиталних средстава. Често се користи као кровни термин за злоупотребу интимних слика без пристанка.

Елемент насиља увијек постоји, чак и ако то насиље није експлицитно, као у примјеру непријатељства на интернету. Међутим, иако је насиље суштинска компонента насиља над женама на интернету посредством технологије, сексуализовано насиље није увијек присутно и није нужан елемент.

¹³ K Barker & O Jurasz, *Online misogyny as a hate crime: a challenge for legal regulation* (Routledge, 2019), xiv.

¹⁴ EIGE, 'Cyber Violence against Women and Girls: Key Terms and Concepts' (2022) 6.

Поље 1: Примјери насиља над женама на интернету посредством технологије из држава чланица Савјета Европе

Држава	Примјер
Данска	1000 особа оптужено за “осветничку порнографију” на Фејсбуку.
Уједињено Краљевство	Четири мушкарца у затвору у првој години након увођења кривичног дјела вирења под сукњу.
Западни Балкан	Напади на интернету с јасно приказаним говором мржње. Напади на интернету након насиља у породици. Напади на интернету који воде до физичког насиља. Напади на интернету који укључују или воде до кршења приватности. Напади на интернету на групе жена изложене оку јавности, посебно на новинарке и политичарке. Напади на интернету на већ угрожене групе, посебно мањине, мигранте и друге.
Њемачка	Родно мотивисани говор мржње на интернету против жена у политици.

Родна природа насиља над женама на интернету посредством технологије

Дигитална димензија насиља над женама је једнако штетна по жене и дјевојчице као и физичко насиље.¹⁵

- ▶ То је облик насиља усмјерен против жене који их потчињава.
- ▶ Ради се о родном облику насиља.
- ▶ Погађа жене значајније и с већим учинком него друге групе, посебно мушкарце.

Насиље над женама на интернету посредством технологије има посебан, изузетно штетан утицај на жене због повезаности са традиционалним, прошлим и друштвеним ставовима и предрасудама/стереотипима.

- ▶ Произлази из друштвене неједнакости и родне неравнотеже.
- ▶ Учвршћује статус жена као грађана другог реда у друштву.

¹⁵ United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective*, UN Publication, 18. 6. 2018) A/HRC/38/47.

Насиље над женама на интернету посредством технологије може изазвати угроженост која се погоршава у интернетским контекстима као посљедица ширих родно условљених ризика повезаних с постојањем жене у друштву.

- ▶ Као облик понашања, насиље над женама на интернету посредством технологије ће се вјероватно јавити тамо гдје већ постоји родна дискриминација¹⁶ и/или су неједнакости очигледне. До њега може доћи у окружењима као што су:
 - i. окружења за играње игара на интернету,
 - ii. радна окружења у којима доминирају мушкарци и
 - iii. индустрије/занимања која се сматрају традиционално мушким.
- ▶ Велика је вјероватноћа да ће жене доживјети јаче и трајно насиље на интернету посредством технологије.
- ▶ Далеко је вјероватније да ће жене настрадати због насиља посредством технологије, а посљедице по физичку безбједност жена су дупло веће него код мушкараца.¹⁷
- ▶ На насиље над женама на интернету посредством технологије се примјењује закон о људским правима. То је изричито потврдио Савјет за људска права Уједињених нација:
- ▶ Жене имају право на живот без иједног облика родно заснованог насиља.
- ▶ Жене имају право на живот без иједног облика родно заснованог насиља и на уживање права на слободу изражавања и приступ информацијама.
- ▶ Жене имају право на живот без иједног облика родно заснованог насиља и на уживање права на приватност и заштиту података.

Продужетак насиља и вишедимензионална дискриминација

Насиље посредством технологије је продужетак насиља које доживљавају жене и дјевојчице. Кели је 1987. сковао појам продужетка насиља¹⁸ у вези са сексуалним насиљем. Кроз ову концептуализацију, насиље над женама на интернету посредством технологије сада има своје мјесто у том продужетку као дио нормализације насиља с којим жене живе.

Насиље над женама на интернету посредством технологије се не поима

16 Australian Government, 'Gendered violence' *eSafety Commissioner* (1. 12. 2023).

17 Australian Government, 'Why women?' *eSafety Commissioner* (12. 12. 2023).

18 L Kelly, 'The Continuum of Sexual Violence' in J Hanmer and M Maynard (eds) *Women, Violence and Social Control* (Palgrave MacMillan, London) 1987.

као изолован инцидент, нити је насиље које дјелује у вакууму. Ужи и шири друштвени проблеми такође придоносе учесталости виктимизације жена у интернетским контекстима, често на основу родне пристрасности и стереотипа али с додатним нагласком на мишљења да жене нису добродошле и да им није мјесто у интернетским просторима. Изражавање ставова против жена и вријеђање жена се шири на интернету и доприноси њиховом ућуткивању на интернету. Снажно је повезано са родном неравноправношћу у технолошкој индустрији¹⁹ и обухвата и знатно слабију заступљеност жена у цијелом технолошком сектору. Та слабија заступљеност доводи до додатних проблема око алгоритамског развоја и пристрасности које су осмислили мушкарци који држе већину позиција у тој области.

Насиље над женама на интернету посредством технологије је дио сталног, увијек присутног и континуираног спектра насиља које жене доживљавају и с којим свакодневно живе. Продужетак насиља над женама сада обухвата интернетске контексте и више није ограничено на случајеве насиља ван мреже.

Насиље над женама на интернету посредством технологије, исто као и насиље над женама, често је повезано с другим врстама предрасуда, укључујући сексизам, трансфобију, хомофобију, расизам и ксенофобију. Заштита и подршка на основу Истанбулске конвенције обухвата бројне основе дискриминације који се могу удружити те тако утицати на жене изузетно негативно кроз вишедимензионалну дискриминацију.

Табела 2: Вишедимензионалне карактеристике²⁰

Основе за дискриминацију према Истанбулској конвенцији²¹		
Пол	Национално или друштвено поријекло	Полне карактеристике
Род	Припадност националној мањини	Доб
Раса	Имовина	Здравствено стање
Боја коже	Рођење	Инвалидитет
Језик	Сексуална оријентација	Брачни статус
Религија	Родни идентитет и сексуално изражавање	Статус мигранта или избјеглице
Политичко или друго мишљење		Неки други статус

19 A van Wilk, 'Cyberviolence and hate speech online against women' *European Parliament* (септембар 2018), 22.

20 International Commission of Jurists, 'ICJ publishes guidance for laws to prevent and address online gender-based violence against women' (19. 5. 2023).

21 Истанбулска конвенција, члан 4, ст. 3.

Када је присутна једна или више ових карактеристика, и када се користе у комбинацији с насиљем, утицај на жртве је много већи. Вишедимензионална дискриминација погоршава насиље и штету коју узрокује насиље над женама на интернету посредством технологије.

Савладавање заблуда, стереотипа и митова о насиљу над женама на интернету посредством технологије

Постоје бројне заблуде и митови о насиљу над женама на интернету посредством технологије. Те погрешне перцепције и митови поткопавају озбиљност појаве ових облика насиља над женама и често укључују погрешно разумијевање радњи и понашања који представљају насиље над женама на интернету посредством технологије.

Заблуде о насиљу над женама на интернету посредством технологије заснивају се на родним стереотипима који су посебно негативни и штетни за жене и дјевојчице. Митови, заблуде и претпоставке које су у основи родних стереотипа умањују озбиљност облика дигиталног насиља. Одривање насиља над женама на интернету посредством технологије као нечега што се само или *искључиво* догађа на интернету носи ризик потцјењивања озбиљног насиља, значајних ризика од повређивања и поновног трауматизовања оних који пријављују насиље над женама на интернету посредством технологије.

Овај облик насиља над женама потиче од родне неједнакости. Насиље над женама на интернету посредством технологије, баш као и други облици насиља над женама, произлази из неједнакости жена и дјевојчица у свијету изван интернета.²²

Насиље над женама на интернету посредством технологије погоршава и повећава неједнакост коју жене трпе зато што су жене. Одбацивање насиља над женама на интернету посредством технологије или минимизирање искустава жртава представља значајну препреку приступу правди, а жртве и посматраче излаже секундарној трауматизацији.

Табела 3 (у даљем тексту) приказује неке од најраширенијих митова и заблуда о насиљу над женама на интернету посредством технологије.

22 Савјет Европе, "Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама" (20.10.2021), ст. 24.

Табела 3: Чињенице/стварност о насиљу над женама на интернету посредством технологије

Мит	Чињеница
Не чини се никаква штета путем насиља посредством технологије, то је само шала.	Жртве НЖИТ-а доживљавају бројне озбиљне штетне посљедице, укључујући психолошке, социјалне, партиципаторне и финансијске. ²³ За жртве, свједоке и случајне пролазнике, НЖИТ није “пријатељско задиркивање” нити им је “забавно”.
Искључивањем уређаја (паметни телефон, рачунар, таблет), насиље над женама на интернету посредством технологије ће престати.	То неће зауставити НЖИТ; у најбољем случају, оно може пружити неко привремено олакшање, али насиље, злостављање и штета ће се наставити, без обзира на то да ли је уређај укључен или не.
НЖИТ није тако озбиљно као насиље над женама.	Жене имају право да буду безбједне и да не буду изложене било каквом облику насиља. ²⁴ Сви облици насиља над женама су озбиљно питање, са озбиљним посљедицама и штетним утицајем по жене.
НЖИТ не оставља посљедице изван интернета.	За жртве НЖИТ-а, изван интернета постоје веома стварне посљедице, ²⁵ у које спадају примораност на повећање личне безбједности, промјена пребивалишта и/или радног мјеста, напуштање друштвених платформи и невидљивост на интернету. Све то се продубљује посљедичним смањеним учешћем жена у друштвеним дискусијама. Други примјери су физичка и психолошка траума, анксиозност, дубока и дуготрајна узнемиреност. ²⁶ У екстремним ситуацијама насиља на интернету, које се своди на пријетње физичким повредама, може доћи до силовања и убиства.

23 UN Women, 'FAQs: Types of Violence against women and girls'; D Child, J-O Hanna, A Hildreth and J I Grant, 'Toolkit for Digital Safety Design Interventions and Innovations: Typology of Online Harms' *WEF Insight Report* (August 2023); K Barker & O Jurasz, 'Text-based (sexual) abuse and online violence against women: towards law reform?' in J Bailey, A Flynn & N Henry, *Technology-Facilitated Violence and Abuse – International Perspectives and Experiences*, Emerald 247-267.

24 European Commission, 'Let's put an end to Violence Against Women Factsheet' (новембар 2021).

25 Economist Intelligence Unit, 'Measuring the prevalence of online violence against women' *The Economist* (2021).

26 UN Women, 'FAQs: Types of Violence against women and girls'; D Child, J-O Hanna, A Hildreth and J I Grant, 'Toolkit for Digital Safety Design Interventions and Innovations: Typology of Online Harms' *WEF Insight Report* (August 2023); K Barker & O Jurasz, 'Text-based (sexual) abuse and online violence against women: towards law reform?' in J Bailey, A Flynn & N Henry, *Technology-Facilitated Violence and Abuse – International Perspectives and Experiences*, Emerald 247- 247-267.

<p>НЖИТ је проблем друштвених мрежа и интернетске платформе су одговорне за његово рјешавање.</p>	<p>НЖИТ надилази платформе друштвених мрежа и може се вршити путем директних порука, сервиса за размјену порука, као што је <i>WhatsApp</i>, али и слањем порука на Фејсбуку, X-у и другим платформама.</p> <p>НЖИТ је могућ и путем е-поште, канала за емитовање, платформи за дијељење видеозаписа, окружења за играње игара, текстуалних порука и других интернетских канала, тако да то није само проблем друштвених мрежа.</p> <p>НЖИТ надилази искључиво друштвене мреже и дигиталне технологије. Оно укључује, нпр. ГПС локаторе, <i>AirTag</i> уређаје, шпијунске камере, паметне кућне уређаје, повезане звучнике, као и навигационе системе у аутомобилу и шпијунски софтвер/софтвер за ухођење.</p>
<p>Не познајем никога ко је погођен насиљем над женама на интернету посредством технологије, тако да то није озбиљан проблем.</p>	<p>Насиље над женама на интернету посредством технологије је свеprisутно и погађа велики проценат жена у цијелом друштву. НЖИТ је озбиљан проблем за који се зна да се недовољно пријављује.²⁷</p> <p>85% жена у 51 земљи изјавило је да је свједочило неком облику НЖИТ-а.²⁸</p> <p>Минимално 65% жена у 51 земљи изјавило је да познаје друге жене које су биле мета оваквог насиља. 38% тих жена и саме су доживјеле такво насиље.</p> <p>38% жена изјавило је да се због искуства насиља посредством технологије не осјећа безбједно у физичком смислу.²⁹</p>
<p>НЖИТ је облик виртуелног злостављања и требају га рјешавати школе.</p>	<p>Виртуелно злостављање је један облик НЖИТ-а и није посебно ограничен на жене и дјевојчице школског узраста.</p>
<p>НЖИТ је насиље у породици.</p>	<p>НЖИТ је облик родно заснованог насиља и кршење људских права.</p> <p>НЖИТ може допринијети насиљу у породици и погоршати постојеће облике насиља над женама али је посебан облик насиља над женама.³⁰</p> <p>НЖИТ такође може допринијети облицима насиља у породици, посебно путем присиле и контроле при чему се користе технологије повезане на интернет као што су ГПС локатори. У неким ситуацијама, НЖИТ је “продужетак” физичког и/или сексуалног насиља које су доживјеле жене.³¹</p>

27 Economist Intelligence Unit, 'Measuring the prevalence of online violence against women' *The Economist* (2021).

28 Economist Intelligence Unit, 'Measuring the prevalence of online violence against women' *The Economist* (2021).

29 Council of Europe, 'Cyberviolence against women'; Amnesty International, 'Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women' (20. 11. 2017).

30 UN Women, 'FAQs: Types of Violence against women and girls'.

31 Савет Европе, “Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама” (20.10.2021), стр. 24.

Насиље над женама на интернету посредством технологије увијек је мотивисано сексуалним насиљем.	Насиље над женама на интернету посредством технологије увијек је мотивисано сексуалним насиљем. ³² Може обухватати сексуалне аспекте, на примјер, сексуално узнемиравање, али није увијек мотивисано сексуалним насиљем. Главни узрок насиља над женама на интернету посредством технологије је исти као и код насиља над женама и произлази из сексизма. ³³
Жене никад не могу бити починиоци.	Иако су жене често главна мета насиља на интернету посредством технологије, ³⁴ жене могу, и то и чине, учествовати у насиљу над женама на интернету посредством технологије или га покренути.
Насиље над женама на интернету није мотивисано родом.	Насиље над женама на интернету вуче коријене из родне неравноправности. Произлази из неравноправности с којима се жене и дјевојчице суочавају у свијету изван интернета. ³⁵
Нема потребе да полиција истражује пријаве НЖИТ-а.	Тамо гдје се насиље над женама на интернету посредством технологије пријављује полицијским тијелима, постоје стварне штете и понашање које може за собом повући кривичну одговорност. То захтијева истрагу органа и агенција које посједују потребни ауторитет и стручност.
Починиоци морају имати технолошке вјештине.	Насиље над женама на интернету посредством технологије може починити било ко. Ширење технологије и уређаја повезаних на интернет омогућава веома лако, брзо и јефтино почињење насиља над женама на интернету посредством технологије без посебне стручности и техничких вјештина.
Када починилац обрише слику, поруку или објаву, проблем више не постоји.	Брисање објаве или поруке не значи брисање насиља или злостављања. Садржај може и даље постојати на интернету јер је могао бити подијелен на другим платформама или га је неко други подијелио или прослиједио другима. Брисање једне објаве не зауставља насиље.
Насиље над женама на интернету посредством технологије је увијек грешка жртве – жене би морале да буду пажљивије.	Дигитална димензија насиља је кршење људских права жена, без обзира на понашање жртве. Претпоставка или тврдња да су жене криве води ка аутоцензури жена и повлачењу из учешћа у дигиталном свијету.

32 Савјет Европе, 'Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама на интернету' (20.10.2021).

33 Council of Europe, 'Cyberviolence against women'.

34 Савјет Европе, 'Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама на интернету' (20.10.2021) страна 8; N Henry, A. Flynn, and A Powell, 'Technology-Facilitated Domestic and Sexual Violence: A Review.' *Violence Against Women*, (2020), 26(15-16), 1828-1854.

35 Савјет Европе, "Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама" (20.10.2021), ст. 24

<p>Не постоји закон против насиља над женама на интернету посредством технологије, што имплицира да је то питање о којем не треба бринути.</p>	<p>НЖИТ је облик насиља над женама. Жене имају право да буду безбједне и да не буду изложене насиљу.³⁶</p> <p>НЖИТ може бити обухваћен низом кривичних дјела. Иако још увијек не постоји посебан закон на регионалном или међународном нивоу који би уређивао искључиво подручје насиља над женама на интернету посредством технологије, дужност да се искоријени родно засновано насиље у свим његовим облицима је обавезујућа.</p> <p>Напредак, као што је Препорука бр. 1 ГРЕВИО-а³⁷ и нацрт Директиве о насиљу над женама³⁸ указује на промјену која се дешава на регионалном нивоу. Државе чланице Савјета Европе раде на посебним правним мјерама које обухватају посебне облике насиља над женама на интернету посредством технологије. На примјер, уведене су одредбе које криминализују узнемиравање путем интернета,³⁹ дистрибуцију или креирање интимних слика без пристанка,⁴⁰ а неке земље планирају законе против дигиталног насиља.⁴¹</p>
<p>НЖИТ се догађа само на послу или код куће.</p>	<p>Насиље над женама на интернету посредством технологије се може десити било гдје и било када.</p> <p>НЖИТ се ослања на повезаност, што значи да се насиље и његове посљедице могу осјећати било гдје: код куће, на послу, на одмору, за вечером, у ресторану или на фудбалској утакмици. Починиоци се налазе свугдје, а то повећава страх и застрашивање у случајевима насиља над женама на интернету посредством технологије.</p>

36 European Commission, 'Let's put an end to Violence Against Women Factsheet' (новембар 2021).

37 Савјет Европе, 'Општа препорука бр. 1 ГРЕВИО-а о дигиталној димензији насиља над женама на интернету' (20.10.2021).

38 Европска комисија, "Приједлог Директиве Европског парламента и Савјета о борби против насиља над женама и насиља у породици" COM (2022) 105 final.

39 Niombo Lomba, Cecilia Navarra and Meenakshi Fernandes, 'Combatting gender-based violence: cyberviolence. European added value assessment' EPRS STU(2021) 662261 (март 2021), 9.

40 Ministry of Justice, 'Government cracks down on 'deepfakes' creation' (16. 4. 2024) <https://www.gov.uk/government/news/government-cracks-down-on-deepfakes-creation>.

41 Bundesministerium der Justiz, 'Key points for a law against digital violence' (14. 6. 2023). https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/2023_Digitale_Gewalt.html?nn=148850.

Савладавање, рјешавање и борба против насиља над женама на интернету посредством технологије

Водећи принципи

Насиље над женама на интернету посредством технологије је елемент у оквиру продужетка насиља над женама. Он несразмјерно погађа жене и циља на њих јер су жене. Ови водећи принципи за истрагу и судско гоњење жена наглашавају озбиљну и трауматичну природу насиља над женама на интернету посредством технологије у свим његовим облицима. Провођење и праћење водећих принципа омогућиће да се жртве саслушају, да буду схваћене озбиљно, да се према њима односи достојанствено и с поштовањем и да добију подршку у борби за приступ правди.

- i. НЖИТ је облик дискриминације и кршење људских права жена.
- ii. Иста људска права која се штите изван интернета морају се заштити и на интернету.
- iii. Тамо гдје постоји насиље над женама и насиље над женама на интернету посредством технологије, посебно се мора узети у обзир неједнака динамика моћи која негативно утиче на жене.
- iv. Фактори који се преклапају а који погоршавају дискриминацију жена морају се узети у обзир. Вишедимензионална дискриминација, било да је стварна или претпостављена, произлази из бројних карактеристика које су често у комбинацији те тако подстичу предрасуде.
- v. Жртве имају право на приступ правди. Препреке приступу правди морају се уклонити или ублажити ако их није могуће уклонити.

- vi. Закони који обухватају облике насиља над женама на интернету посредством технологије морају примјењивати родну перспективу на све облике насиља над женама. Тиме би требало превазићи родну неутралност правних прописа и дефинисати насиље над женама на интернету посредством технологије као радње које нарушавају физички, сексуални и/или психолошки идентитет жена.

Родна осјетљивост

Од суштинске је важности да се жртве, свједоци и треће стране које пријављују, доживљавају или посматрају насиље над женама на интернету посредством технологије третирају достојанствено и без дискриминације.

Родна осјетљивост се фокусира на прилагођавање језика и понашања да би се избјегло учвршћивање штетних стереотипа.

Усвајање родно осјетљивог приступа осигурава да се свака особа третира с поштовањем, без обзира да ли се равнају према бинарном родном систему.

- i. Користите језик који одражава идеју да је свака поједина особа једнако вриједна.
- ii. Користите родно осјетљив језик умјесто родно неутралне терминологије.⁴²
- iii. Ускојите инклузивни приступ према женама.
- iv. Избјегавајте снисходљиве фразе, идеје и сугестије према женама и о њима.
- v. Избјегавајте описе и приказе жена који се односе искључиво на мушкарце, нпр. "он," "мушкарци" итд.
- vi. Избјегавајте стереотипизацију.

Комуницирање и интеракција са жртвама

Жене се суочавају с родним препрекама у приступу правди и на њих несразмјерно утичу правосудни системи гдје постоји прекомјерна заступљеност мушкараца на радним мјестима у правосудју, и/или када је правосудни систем родно слијеп, тј. систем који не препознаје улоге, а самим тим ни мане које се приписују женама јер су жене.

⁴² EIGE, 'Gender-sensitive' communication (2024).

Поље 2: Приступ правди Препреке с којима се суочавају жене⁴³

ВРСТЕ ПРЕПРЕКА ЗА ПРИСТУП ПРАВДИ ЗА ЖЕНЕ

1. Правни/институционални ниво

Дискриминаторни или неосјетљиви правни оквири (укључујући: законске одредбе које су изразито дискриминаторне; родно слијепе одредбе које не узимају у обзир друштвену позицију жена; недостаци у законодавству у односу на питања која несразмјерно утичу на жене)

Проблематично тумачење и провођење закона

Неефикасна или проблематична законска процедура (недостатак родно осјетљивих процедура у правном систему)

Лоши механизми одговорности (ова категорија може укључивати корупцију)

Слаба заступљеност жена међу правним стручњацима

Родна стереотипизација и пристрасност правосудних актера

2. Социоекономски и културолошки нивои

Непознавање законских права и законских процедура или начина за приступ правној помоћи (које произлази из родних неједнакости у нивоима образовања, приступу информацијама итд.)

Недостатак финансијских средстава (укључујући средства за плаћање правног заступника, правних трошкова, судских пореза, превоза до суда, дјечије заштите итд.)

Неједнака расподела задатака у породици

Родни стереотипи и културолошке ставови

Такође је важно истаћи да у неким земљама постоји несразмјерна родна равнотежа у правосудју, односно, мали је број жена на функцији у полицијским снагама. То је посебан изазов у којем жене често имају административну улогу, а не водећу улогу у истрази насиља које погађа жене. Та разлика често подразумијева недостатак родне разноликости, родну пристрасност и стереотипизацију.

Када се пријави насиље над женама на интернету посредством технологије и када се проводи истрага, изузетно је важно да се примјени приступ усмјерен на жртву. Жртве често наводе да су затечене насиљем на интернету посредством технологије и да се плаше даљих напада или освете ако пријаве такво насиље. Неки облици насиља над женама на интернету посредством технологије су посебно специфични и циљају у само средиште заједнице и интерперсоналне друштвене групе жртве, на примјер, сексуалном изнудом или пријетњом дистрибуцијом увјерљиво кривотворених интимних слика без пристанка.

⁴³ Council of Europe, *Training Manual for Judges and Prosecutors on Ensuring Women's Access to Justice* (септембар 2017) 12.

Када жртва зна да пријављено насиље над женама на интернету посредством технологије истражују искусна и способна тијела за провођење закона, може почети опоравак од трауме узроковане таквим насиљем.

Правосудни и систем за провођење закона су они који требају извести починиоце и лоше актере пред лице правде. Интеракција и односи између жртава и појединаца из полиције као такви су кључни. Полицајци и истражиоци могу помоћи у нормализацији пријављивања насиља над женама на интернету посредством технологије и обезбиједити одређену подршку жртвама.

У раду са жртвама битно је:

i. **Бити стрпљив.**

- Неке жртве опуштено говоре о свом искуству и ономе што им се десило.
- Другима је неугодно, стиде се и нерадо објашњавају шта им се десило, те им је тешко да поново проживљавају насиље над женама на интернету посредством технологије.

ii. **Избјегавајте осуду и показујте емпатију.⁴⁴**

- Користите родно осјетљив језик и избјегавајте осуђивање о ономе што се догодило особи с којом разговарате.
- Одржавајте контакт и канале за комуникацију отвореним. Добро размислите о информацијама које можете подијелити са жртвом. Често се жртви може помоћи то што су одговарајући формулари попуњени или кораци направљени да се осигурају докази.

iii. **Имајте на уму динамику насиља посредством технологије, те поготово динамику моћи.**

- Насиље над женама на интернету посредством технологије несразмјерно погађа жене, а неке од њих су угрожене, а неке финансијски или социјално зависне од других, посебно од мушкараца.
- Код пријављивања овог облика насиља, друштвена стигма је такође релевантан фактор; важно је да имате на уму своје радно мјесто, посебно као припадник полиције.
- Такође је добро да имате на уму свој пол у односу на жртву и традиционалну динамику моћи која постоји у ситуацији када су жртве жене а припадници полиције мушкарци.

44 ADL, *Investigating Digital Abuse: Mitigating Harm Online and on The Ground – A Toolkit for Law Enforcement*, (6. 2. 2024) 15.

- Користите одговарајући језик и прилагодите питања на основу доби (према потреби), посебно ако су у питању дјевојчице, адолесценти, жртве с додатним карактеристикама, посебно рањиве жене и дјевојчице.
- У провођењу истраге, имајте на уму тежњу да се сумња да жртве лажу. Многе жртве мијењају, па чак и повлаче своју изјаву; то је дио динамике која постоји у свим облицима насиља над женама. Полицијске истраге морају наставити с истрагом и прикупити *све* доступне доказе у складу са смјерницама за најбољу праксу.
- Када год је могуће, истраге морају укључивати свједочење жртве али не смију се ослањати само на жртвино свједочење као једини доказ.

iv. Објасните које информације ће бити потребне и шта то значи за жртву.

- Пажљиво и једноставно објасните да ће можда бити потребан приступ паметним телефонима, е-пошти, налозима на друштвеним мрежама и другим дигиталним уређајима и платформама.
- Објасните и разлоге зашто је тај приступ потребан, али нагласите да је то у сврху прикупљања доказа а не ради осуде жртве.
- Кључно је информисати жртву док с поштовањем градите повјерљив однос.
- Полицији је потребно да жртву сарађује али је такође важно имати на уму да жртви треба дати право да донесе одлуку засновану на поузданим информацијама. Избегавајте ултиматуме или имплицитне пријетње ако жртва није рада да подијели детаље или омогући приступ дигиталним уређајима и платформама.

v. Укажите на одговарајуће изворе/друге агенције које могу пружити додатну подршку.

- По потреби, жртве се могу упутити на заштитнике жртава, групе за подршку, савјетодавне службе, склоништа за жене итд.
- Давање ових информација је још један начин показивања повјерења, али и указивања на то да ваша агенција или одјељење озбиљно схвата насиље над женама на интернету посредством технологије.

Судско гоњење и кажњавање починилаца

Често не постоје правне реакције нити посљедице по дјела починилаца нити по штету коју починиоци узрокују жртвама насиља над женама и насиља над женама на интернету посредством технологије.⁴⁵ Починиоци морају одговарати за своја дјела, а казне морају бити одговарајуће, а не прениске. То је кључни елемент приступа правди за жене.

Насиље над женама на интернету посредством технологије није мање озбиљно нити мање штетно од других кривичних дјела. Изузетно је важно подржати права жена да се насиље над женама на интернету посредством технологије третира на исти начин као и остале пријаве криминалног понашања. Жртве и свједоци се не смију излагати подсмјеху, предрасудама, вицежима, изругивању или осуди када пријављују насиље над женама на интернету посредством технологије.

Истраге о пријављеном насиљу над женама на интернету посредством технологије морају се предузимати с поштовањем. Полиција и тужиоци морају сарађивати да обезбиједе доказе и да се постарају да случајеви добију подршку кад год је могуће. То значи да је у реду тражити доказе које може дати трећа страна. Жртве морају бити информисане током цијелог процеса, чак и када је напредак спор.

Оптужени починиоци морају имати приступ правном заступнику те се њихова права морају подржати у складу с националним прописима и међународним стандардима. У судским поступцима мора се поштовати прописана процедура. Судски поступци, као и истраге насиља над женама на интернету посредством технологије, морају бити пуне поштовања и проводити се на родно осјетљив начин. Жртвама се мора дати право да буду саслушане у судским поступцима у складу с националним прописима.

Када се насиље над женама на интернету посредством технологије кривично гони, не смије се претпоставити да је то потпуно рјешење за жртву. Жртве морају имати приступ цијелом спектру одговора, укључујући неказнене облике правне заштите. Алтернативни поступци рјешавања спорова не смију замијенити правосудне одлуке за прекршаје у случајевима насиља над женама на интернету посредством технологије. Не смије се налагати алтернативно рјешавање спорова.

⁴⁵ UNFPA, *Essential Services Package for Women and Girls Subject to Violence* (30. 12. 2015), 37.

Поље 3: Примјери неказнене правне заштите

- Обавјештавање и уклањање/налози за уклањање.
- Налози за спречавање опасности.
- Новчане казне за особе/правне субјекте који не поштују налоге за уклањање.
- Блокирање рачуна.
- Извињење починиоца (формално, у јавном домену, или приватно).
- Састанци између жртве и починиоца.
- Рехабилитација починилаца.
- Надокнада.
- Добровољно алтернативно рјешавање спора, укључујући посредовање.
- Финансијска нагодба за штету нанесену личности/интегритету/угледу/приватности, по потреби, у складу с националним законом.
- Грађанске парнице против наводних починилаца.
- Тужбе на пољу људских права у складу с националном легислативом (у неким, ограниченим околностима).

Када су санкције предвиђене након легитимних кривичних и судских процеса, оне морају бити у складу с националним прописима и усклађене с међународним правом о људским правима, не смију бити дискриминаторне и морају бити пропорционалне почињеном дјелу. Казна затвора се мора одредити када је потребно ријешити некажњивост починилаца насиља над женама на интернету посредством технологије. Казна затвора је моћно средство одвраћања од будућег почињења таквог насиља. Тужиоци морају користити Међународно удружење тужилаца (МУТ) и/ или Глобалну мрежу тужилаца за електронски криминал (G-PEN) како би пружили помоћ у сложеним и случајевима прекограничног насиља посредством технологије.⁴⁶

⁴⁶ За још детаља о прекограничној помоћи, види Поље 6, у даљем тексту.

Заштита приватности и заштита од одмазде

С обзиром на штету која произлази из насиља над женама на интернету посредством технологије и реакција на трауму до којих посљедично долази, одмазда и освета⁴⁷ су за жртве велики разлог забринутости. Забринутост због одмазде починилаца и/или њихових породица може бити велика и дјеловати као препрека приступу правди за жртве. Када постоји ризик од одмазде, жртве повлаче тужбе, одбијајући да дају приступ могућим изворима доказа, и/или повлачећи се из полицијске истраге. Крајњи резултат таквог ризика значи да би за починиоце могло бити веома мало посљедица због њихових дјела.

Стога је важно да жртве добијају потпуну подршку у смислу дјела одмазде и освете у току цијелог истражног и судског поступка. То значи да је потребно добро размотрити сваку трајну опасност коју жртва доживљава:

- i. Налог за заштиту мора бити доступан и користити се по потреби да се заштити приватност и спријечи одмазда. Не смије бити временски ограничен и мора бити доступан и након завршетка судског поступка. Морају бити укључене и мјере за спречавање дијељења или поновног дијељења штетног садржаја, посебно када је тај штетни садржај сачињен од интимних слика (стварних или вјештачких). То могу бити налози за чување доказа издати платформама и контролорима података, као и налози за блокирање налога да би се спријечила даља штета док се чувају докази који ће се прикупити у истрази. Потребно је увести одговарајуће праћење и санкције када починиоци подлијежу мјерама заштите, те када дође до њиховог кршења.
- ii. Мора се проводити процјена ризика за вријеме трајања истраге, гоњења и суђења, која се односи на жртве, свједоке, полицајце, правне заступнике и судске службенике. Те радње се морају понављати, а не бити једнократни потези, посебно у сложеним и/или прекограничним истрагама.

⁴⁷ Постоји разлика у мотивацији за одмазду у поређењу с мотивацијом за освету. Овдје се узима да одмазда подразумијева одмазду за неку неправду, док се освета односи на дјело чија је намјера да се казни или да се освети за уочену неправду која је наводно почињена.

Истрага и судско гоњење насиља над женама на интернету посредством технологије

Провођење закона и прикупљање доказа

Постоји пет утврђених начела која важе за електронске доказе, који су оквир за приступ који се треба примјењивати у току сваке истраге тужби за насиље над женама на интернету посредством технологије.

Поље 4: Пет принципа који се примјењују на електронске доказе.⁴⁸

Принцип 1: законитост – Претрес и одузимање свих електронских доказа мора се овласти законом. То може укључивати добијање пристанка од особе овлаштене да даје пристанак или добијање налога за претрес. Када се прибављају електронски докази у сврху кривичног поступка, морају се имати на уму правила која регулишу прихватљивост електронских доказа.

Принцип 2: цјеловитост података – Ниједна радња коју предузму агенције за провођење закона или њени припадници не смије промијенити електронске доказе на које ће се у даљем поступку суд ослањати. Када је неопходно приступити подацима у „живом“ рачунарском систему како се не би изгубили потенцијални докази, тај поступак мора се обавити тако да изазива најмање могуће посљедице по податке и то од стране особе која је за то квалификована.

Принцип 3: траг ревизије – Потребно је направити евиденцију (траг ревизије) свих радњи предузетих у смислу електронских доказа и чувати је за кориштење у будућности. То је потребно да би се обезбиједило да независна трећа страна може преиспитати те радње и постићи исте резултате. Траг провјере такође ће помоћи за доказивање прихватљивости и поузданости ланца чувања доказа у току кривичног поступка.

Принцип 4: компетентност особе која одузима електронске доказе – Особа која одузима електронске доказе мора бити компетентна за то. Ако припадник полиције није компетентан да то учини, он мора тражити помоћ од особе која јесте. Та особа мора бити у стању да свједочи тако што ће објаснити релевантност и посљедице својих радњи.

Принцип 5: надзор – Особа која је задужена за истрагу сноси свеукупну одговорност за поштивање закона и ових стандардних оперативних поступака.

⁴⁸ Поље 4 написано на основу: UN Office on Drugs and Crime, *A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls (CVAWG)* (2022) 59.

Код прикупљања и истраживања доказа потребно је стално примјењивати сразмјеран приступ. Сразмјеран приступ значи уравнотежено прикупљање релевантних информација и доказа од одговарајућих извора – не треба прикупљати ни похрањивати неважне информације. Прикупљени докази требали би се користити само за истрагу и судско гоњење насиља над женама на интернету посредством технологије. Мјере за прикупљање доказа морају се водити међународним стандардима и штитити међународно право о људским правима.

Мора се урадити транспарентна процјена ризика да се утврде могући докази који се могу наћи на уређајима особа под истрагом. Морају се забиљежити све одлуке донесене у погледу фокуса или обима истраге.

Поље 5: Прихватљивост електронских доказа

- ▶ Сви услови прихватљивости у погледу електронских доказа подлијежу Будимпештанској конвенцији, и **lex loci** у одсуству других договорених, међународних стандарда.
- ▶ Електронски докази су непостојани и могу се лако уништити или оштетити. Међутим, има неколико корака који се могу узети у обзир по питању прихватљивости електронских и дигиталних доказа
 - Законско овлаштење за провођење претреса и одузимања ИКТ и сличних података
 - Анализа релевантности, аутентичности, цјеловитости и поузданости доказа
 - Одговарајући лабораторијски услови у којима се проводи анализа или извлачење доказа
 - Квалификације (техничке и академске) аналитичара који проводе дигиталну форензичку анализу
 - Акредитације/технички сертификати лабораторија које се користе за дигиталну форензичку анализу
 - Касније темељно испитивање суда дигиталних форензичких процедура и средстава која су кориштена да се докази извуку, сачувају и анализирају
- ▶ Свака процјена прихватљивости дигиталних доказа обично има три фазе:
 - Процјена дигиталних доказа
 - Разматрање дигиталних доказа
 - Утврђивање дигиталних доказа
- ▶ Дигитални докази су прихватљиви:
 - Ако утврђују чињеницу која се наводи у одређеној истрази
 - Ако се не мијењају у току дигиталног форензичког поступка и анализе
 - Ако су резултати анализе валидни, поуздани и прошли стручни преглед
 - Ако се налази тумаче непристрасно
 - Ако се открију било које грешке и/или недоумице у налазима
 - Ако се открију било које грешке и/или недоумице и/или ограничења у тумачењу резултата анализе.

Прије предузимања корака за одузимање и претрес уређаја, мора се направити потпун план који утврђује могуће изворе доказа и предмета који се морају одузети/претрести у складу с националним законом. Најбоља пракса захтијева да се за дигиталне доказе поштује поступак за откривање информација.

У случају насиља над женама на интернету посредством технологије, потребно је именовати службеника који први реагује/службеника за откривање информација. Службеник који први реагује:

- ▶ Је припадник полиције али обично није главни истражилац.
- ▶ Преузима одговорност за поступак претреса и одузимања доказа.
- ▶ Брине се да се предузму одговарајуће, легитимне и неопходне мјере у складу с националним мјерама и међународним стандардима за обезбјеђивање и прикупљање дигиталних доказа.
- ▶ Је одговоран за све радње које мијењају дигиталне доказе.
- ▶ Проводи одговарајуће мјере за утврђивање и похрањивање дигиталних доказа.
- ▶ Преузима одговорност за цјеловитост доказа.
- ▶ Води одговарајућу и детаљну евиденцију о поступку претреса и одузимања, те документује ланац одговорности за све одузете доказе.
- ▶ Обезбјеђује детаљну изјаву свједока у погледу дигиталних доказа.
- ▶ Консултује се, по потреби и у складу с националним мјерама, с релевантним тужиоцем и/или државним тијелима у погледу истраге насиља над женама на интернету посредством технологије.

Обезбјеђивање и прикупљање дигиталних доказа

Дигитални докази односе се на проналажење и/или одузимање материјала релевантног за истрагу насиља над женама на интернету посредством технологије. Обухвата истрагу свих уређаја који снимају, креирају и похрањују дигиталне податке, а обично се састоји од електронских доказа.

Интерполове [Смјернице за службенике за дигиталну форензику који први реагују](#) (2021) дају посебне инструкције које наглашавају важност фазе претреса и одузимања у свакој истрази.⁴⁹ Свака истрага мора се проводити тако да чува и уређаје и све податке који се морају одузети.

⁴⁹ INTERPOL, *Guidelines for Digital Forensics First Responders* (март 2021).

Дигитални докази могу бити похрањени на бројним уређајима и комуникационим екосистемима. То значи да се докази морају пратити на мобилним уређајима, веб сајтовима, платформама, као и на физичким и дигиталним уређајима за похрањивање. Велика је вјероватноћа да ће се докази налазити на неколико уређаја и локација а не само на једном мјесту. То је оно што се мора узети у обзир на почетку сваке истраге.

Постоји могућност да се неким доказима мора приступити у временски ограниченом року прије него што се могу обрисати или измијенити. Требало би их снимити у фази планирања претреса и одузимања.

Дигитални отисак остаје при снимању јавно доступних података.⁵⁰ То може довести у опасност жртве, свједоке и релевантно стручно особље.

Докази се могу наћи (списак није коначан):

- ▶ На рачунарима, мобилним уређајима, паметним телефонима, таблетима, дигиталним камерама, УСБ меморијама, навигационим системима у возилима, конзолама за игре.
- ▶ На удаљеним ресурсима као што су онлајн платформе, сајтови за друштвене мреже, форуми за дискусију, чет собе на интернету, информативни сајтови, сајтови са добним ограничењем, четови у играма.
- ▶ У записима на мобилним телефонима, у налозима за веб пошту/е-пошту, даљинској меморији датотека (укључујући меморију на облаку), дневницима активности ИСП-а.
- ▶ У системима за слање порука: текстуалне поруке на мобилном телефону, говорни позиви, е-пошта, говорне поруке, интернет четови, апликације за слање порука, слање порука на друштвеним мрежама.
- ▶ На уређајима интернета ствари као што су паметни звучници, паметни сатови, уређаји за дом, скривене камере, безбједносни системи, уређаји за праћење фитнес активности, *AirTag* уређаји, дронови с аутоматским управљањем.
- ▶ У виртуелним средствима као што су криптовалуте.
- ▶ На мрежним уређајима као што су рутери, бежичне приступне тачке, рутери, уређај за мрежно похрањивање.

Неки од ових извора могућих доказа могу тражити податке за пријаву, али се може десити да такве информације нису јавно доступне.

Када су ресурси ограничени а истраге временски осјетљиве, истражиоци морају:

- ▶ Провести процјену ризика.

⁵⁰ ACPO *Good Practice Guide for Digital Evidence* (март 2012), 10.

- ▶ Утврдити према чему је најприкладније усмјерити ресурсе/ смјер истраге који има највеће шансе за успјех у смислу извора и обезбјеђивања података.

То се проводи поштујући основна права и међународне стандарде.

Све се чешће дешава⁵¹ да је потребна међународна сарадња у истрагама насиља над женама на интернету посредством технологије.

Поље 6: Помоћ за прекограничне случајеве

- ▶ Захтјеви за помоћ обично иду од једног полицијског тијела ка другом у прекограничним истрагама без потребе за захтјевом за узајамну правну помоћ.
- ▶ Доступни су примјери [Модела образаца захтјева за УПП](#).
- ▶ У неким случајевима, информације и обавјештајни подаци добијени од надлежног националног тијела, нпр. полиције, могу бити прихватљиви у другим земљама.
- ▶ Када постоји већа потреба за прекограничну помоћ, потребно је уложити формални захтјев за УПП надлежном националном тијелу, у складу с Конвенцијом и повезаним Протоколом о Узајамној помоћи у кривичним стварима (2000) (ETS No. 182) и у складу са Другим додатним протоколом Конвенцији о кибернетичком криминалу о појачаној сарадњи и објелодањавању електронских доказа (CETS No. 224).

Korisni linkovi:

- ▶ [ЕПМ – Европска правосудна мрежа](#)
 - То је сједиште мреже Националних тачака контакта за омогућавање сарадње у прекограничним кривичним стварима.
- ▶ [МУТ – Међународно удружење тужилаца](#)
 - Међународна заједница тужилаца је креирана и посвећена успостављању и подршци мјерила професионалне праксе и етике широм свијета.
 - Има чланство од 177 земаља поред појединаца.
- ▶ [G-PEN – Глобална мрежа тужилаца за електронски криминал](#)
 - Једина глобална мрежа тужилаца за електронски криминал и кибернетички криминал основана 2008, нуди посвећену мрежу тачака контакта, обуке и растућу библиотеку ресурса.
- ▶ [Алат за писање замолница за УПП Канцеларије УН-а за дроге и криминал](#)
 - Овај алат служи за благовремено писање замолница за узајамну правну помоћ, убрзавајући вријеме одзива и унапређујући стопу успјешне прекограничне сарадње.
 - У њему се може писати на бројним језицима, те има доступне алате за преводбење нацрта у друге језике.
- ▶ Додатне смјернице за међународну сарадњу за тужиоце могу се наћи у [Смјерницама о статусу и улози тужилаца Канцеларије УН-а за дроге и криминал](#) (2014).

Од почетка истраге приоритет за разматрање се мора дати замолницама за узајамну правну помоћ (УПП), посебно у случају када је пријављено прогањање на интернету, сексуална изнуда или интимне слике без пристанка.

⁵¹ UN Office on Drugs and Crime, A [Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls](#) (CVAWG) (2022) 67.

Поље 7: Смјернице за међународну сарадњу⁵²

Што прије је потребно донијети одлуку којој истрази/судском гоњењу ће се дати приоритет и шта се може урадити да се умањи траума жртве тако што се истрага неће проводити у неколико јурисдикција.

Одлука о томе која држава има надлежност и којој држави ће се дати предност да прва настави судско гоњење је сложено питање које захтијева анализу и одлуку од случаја до случаја

Фактори за доношење одлуке су:

- **Процедурална питања:** у њих спадају питања двоструког ризика између јурисдикција, меморандуми о разумијевању који се примјењују, те питања изречења, као нпр. да ли постоји уговор о изречењу између земаља и да ли дате земље дозвољавају изречење својих држављана.
- **Садржајна питања:** њима се процјењује која јурисдикција има најјачи случај и може разумно очекивати успешност судско гоњење. Количина и квалитет прихватљивих доказа, као и претходни успјех или неуспјех у судском гоњењу сличних случајева био би релевантан за такву одлуку.
- **Најбољи интерес жртве(жртава):** гдје се жртва налази? Како се жртва може најмање узнемирити и осјећати се најмање неугодно (нпр. да мора да свједочи више од једанпут, да мора да путује у иностранство, а не локално итд.)? Која(е) јурисдикција(е) има(ју) протоколе да се смањи траума жртава? У каквом ће односу бити локација у односу на одштетни захтјев који жртва може уложити против починиоца(лаца)?
- **Свједоци:** која јурисдикција ће најмање оптеретити свједоке? Гдје се налази већина свједока? Гдје постоје планови за заштиту свједока, ако су потребни?
- **Оптужени:** хоће ли земља оптуженог дозволити изречење? Које алтернативе постоје уместо личног присуства, ако их има?
- **Докази:** хоће ли се кључни, релевантни докази моћи дијелити електронским путем, путем изјава/свједочења датих путем аудио-визуелног линка (као што је видео надзор), или уз помоћ физичких доказа у другој јурисдикцији?
- **Уговор о узajамној правној помоћи (УПП):** Ако између земаља постоји УПП, он може дати смјернице.
- **Улагање у полицијску истрагу:** За ово ће бити потребно размотрити дужину истраге до датог датума и ресурсе који су већ уложени у случај. Која јурисдикција има највећу везу са злочиним? Која јурисдикција има довољно ресурса да сноси трошкове судског гоњења?
- **Прекид застаре/период застаре:** Постоји ли временско ограничење за судско гоњење због којег једна јурисдикција има већу предност од друге?
- **Овлаштење за изрицање казне:** Која су расположива дјела и казне које на прави начин одражавају озбиљност криминалног понашања у свакој могућој јурисдикцији? Која јурисдикција може обезбиједити пресуду која одвраћа слично понашање и резултира праведном казном?
- **Сви други релевантни фактори.**

⁵² Поље 6 Смјернице за међународну сарадњу су измијењене у односу на оригиналну верзију коју је написала: Канцеларија УН-а за дроге и криминал, *A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls (CVAWG)* (2022) 67.

Поље 8: Савјети за ефикасан поступак уклањања

▶ Водите евиденцију

- Чувајте документацију са свим информација у вези са захтјевима за уклањање
- Похрањујте копије уз сигурне опције за резервне копије
- Побрините се да се поштује најбоља пракса у смислу доказа – захтјеви за уклањање могу бити дио кривичне истраге
- Исцрпно испуните неопходне обрасце тако да се у њима од почетка налазе сви детаљи

▶ Обратите пажњу на вријеме

- Захтјев за уклањање напишите брзо да смањите штету и спријечите поновну виктимизацију
- Упознајте се са правилима и захтјевима за уклањање водећих платформи да не би било изненађења која могу довести до одгађања

▶ Користите досљедан приступ

- Захтјеви за уклањање морају бити легитимни
- Захтјеви за уклањање морају бити добро поткријељени доказима
- Користите исти приступ/поступак на све платформе и захтјеве за уклањање ради најбоље праксе

▶ Сарађујте с партнерима

- Градите радне односе с колегама који раде у сличним областима или онима који имају искуства с поступком уклањања
- Користите националне, међународне и регионалне мреже по потреби да консолидујете напоре и остварите већи утицај
- Радите на платформама, немојте их посматрати као препреке

▶ Користите различите поступке за различите циљеве

- Поред улагања обавијести о уклањању, можете улагати налоге за чување да се докази и обавјештајни подаци не би обрисали.
- У неким ситуацијама чување доказа је важно за истрагу исто колико је и за жртвин приступ правди важно уклањање.
- У комплементарним приступима могу се користити различити поступци

Библиографија и извори

Извори из ЕУ-а, УН-а и примарни извори

- *Бутуруга против Румуније*, бр. 56867/15, 11.02.2020.
- Council of Europe Committee of the Parties, 'Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Bosnia and Herzegovina' (6.12.2022) <https://rm.coe.int/ic-cp-inf-2022-7-cop-recommendation-bosnia-herzegovina-eng/1680a952ab>.
- Конвенција Савјета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (2011) (CETS No. 210) <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>.
- Council of Europe Convention and related Protocol on Mutual Assistance in Criminal Matters (2000) (ETS No. 182)
- Council of Europe, 'Cyberviolence against women' <https://www.coe.int/en/web/cyberviolence/cyberviolence-against-women>.
- Council of Europe, 'GREVIO General Recommendation No. 1 on the digital dimension of online violence against women' (20 October 2021) <https://rm.coe.int/grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>.
- Council of Europe, 'The Four Pillars of the Istanbul Convention' <https://rm.coe.int/coe-istanbulconvention-brochure-en-r03-v01/1680a06d4f>.
- Council of Europe, *Training Manual for Judges and Prosecutors on Ensuring Women's Access to Justice* (септембар 2017) <https://rm.coe.int/training-manual-women-access-to-justice/16808d78c5>.
- EIGE, 'Cyber Violence against Women and Girls: Key Terms and Concepts' (2022).
- EIGE, 'Gender-sensitive' communication (2024). https://eige.europa.eu/publications-resources/toolkits-guides/gender-sensitive-communication/practical-tools-checklists-and-summary-tables?language_content_entity=en.
- European Commission, 'Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence' COM(2022) 105 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC105>.
- European Commission, 'Let's put an end to Violence Against Women Factsheet' (новембар 2021) https://commission.europa.eu/system/files/2021-11/factsheet_let_s_put_an_end_to_violence_against_women_november_2021_en.pdf.
- INTERPOL, *Guidelines for Digital Forensics First Responders* (март 2021) <https://www.interpol.int/content/download/16451/file/Guideline%20for%20First%20Responders%20Leaflet%20to%20be%20published%20on%20public%20INTERPOL.pdf>.
- Niombo Lomba, Cecilia Navarra and Meena kshi Fernandes, 'Combatting gender-based violence: cyberviolence. European added value assessment' (EPRS_ STU (2021) 662621 (март 2021) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662621/EPRS_STU\(2021\)662621_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662621/EPRS_STU(2021)662621_EN.pdf).
- Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence (CETS No. 224).
- UN Women, 'EVAWG Infographic and Recommendations' (2022).
- UN Women, 'FAQs: Types of Violence against women and girls' <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>.
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19, UN Doc. CEDAW/C/GC/35 (26.07.2017).
- UNFPA, *Essential Services Package for Women and Girls Subject to Violence* (30.12.2015) <https://www.unfpa.org/essential-services-package-women-and-girls-subject-violence>.
- UN General Assembly, *Report of the Secretary General on the Intensification of efforts to eliminate all forms of violence against women and girls* UN Doc. A/7/302 (18.08.2022).
- UN Human Rights Council, Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Irene Khan, UN Doc. A/76/258 (30.07.2021).

- UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences on online violence against women and girls from a human rights perspective*, UN Publication, A/HRC/38/47 (18'06.2018). <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc3847-report-special-rapporteur-violence-against-women-its-causes-and->
- UN Office on Drugs and Crime, *Cybercrime: Practical Aspects of Cybercrime Investigations and Digital Forensics*.
- UN Office on Drugs and Crime, *The Status and Role of Prosecutors: A United Nations Office on Drugs and Crime and International Association of Prosecutors Guide* (2014).
- UN Office on Drugs and Crime, *A Training Handbook for Criminal Justice Practitioners on Cyberviolence Against Women and Girls* (CVAWG) (2022) https://www.unodc.org/documents/southernafrica/Publications/CriminalJusticeIntegrity/GBV/UNODC_v4_121022_normal_pdf.pdf.

Други извештаји и извори с интернета

- A van Wilk, 'Cyberviolence and hate speech online against women' *European Parliament* (септембар 2018) [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf)
- ADL, *Investigating Digital Abuse: Mitigating Harm Online and on The Ground – A Toolkit for Law Enforcement*, (6.02.2024) <https://www.adl.org/resources/action-guide/investigating-digital-abuse-mitigating-harm-online-and-ground-toolkit-law>.
- ACPO, *Good Practice Guide for Digital Evidence* (март 2012) <https://library.college.police.uk/docs/acpo/digital-evidence-2012.pdf?>
- Australian Government, 'Gendered violence' *eSafety Commissioner* (1.12. 2023).
- Australian Government, 'Why women?' *eSafety Commissioner* (12.12.2023).
- Amnesty International, 'Amnesty reveals alarming impact of online abuse against women' (20.11.2017) <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/>.
- Bundesministerium der Justiz, 'Key points for a law against digital violence' (14. 06.2023) https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/2023_Digitale_Gewalt.html?nn=148850.
- D Child, J-O Hanna, A Hildreth and J I Grant, 'Toolkit for Digital Safety Design Interventions and Innovations: Typology of Online Harms' *WEF Insight Report* (август 2023) https://www3.weforum.org/docs/WEF_Typology_of_Online_Harms_2023.pdf.
- Economist Intelligence Unit, 'Measuring the prevalence of online violence against women' *The Economist* (2021) <https://onlineviolencewomen.eiu.com/>.
- Equality Now, 'Deepfake Image-Based Sexual Abuse, Tech Facilitated Sexual Exploitation and The Law' (2024) <https://equalitynow.org/resource/briefing-paper-deepfake-image-based-sexual-abuse-tech-facilitated-sexual-exploitation-and-the-law/>.
- International Commission of Jurists, 'ICJ publishes guidance for laws to prevent and address online gender-based violence against women' (19.05.2023) <https://www.icj.org/icj-publishes-guidance-for-laws-to-prevent-and-address-online-gender-based-violence-against-women/>.
- Ministry of Justice, 'Government cracks down on 'deepfakes' creation' (16.04. 2024) <https://www.gov.uk/government/news/government-cracks-down-on-deepfakes-creation>.

Академски извори

- K Barker and O Jurasz, *Online misogyny as a hate crime: a challenge for legal regulation* (Routledge, 2019).
- K Barker and O Jurasz, 'Text-based (sexual) abuse and online violence against women: towards law reform?' in J Bailey, A Flynn and N Henry, *Technology-Facilitated Violence and Abuse – International Perspectives and Experiences*, Emerald 247-267.
- K W Crenshaw, 'Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine Feminist Theory and Antiracist Politics' (1989) *University of Chicago Legal Forum*, Vol.8, 139-167.
- L KELLY, 'THE CONTINUUM OF SEXUAL VIOLENCE' IN J HANMER AND M MAYNARD (EDS) *WOMEN, VIOLENCE AND SOCIAL CONTROL* (PALGRAVE MACMILLAN, LONDON) 1987.
- N HENRY, AND A POWELL, 'TECHNOLOGY-FACILITATED SEXUAL VIOLENCE: A LITERATURE REVIEW OF EMPIRICAL RESEARCH'. *TRAUMA, VIOLENCE, AND ABUSE* (2018), 19(2), 195-208. <https://doi.org/10.1177/1524838016650189>.
- N HENRY, A. FLYNN, AND A POWELL, 'TECHNOLOGY-FACILITATED DOMESTIC AND SEXUAL VIOLENCE: A REVIEW'. *VIOLENCE AGAINST WOMEN*, (2020), 26(15-16), 1828-1854. <https://doi.org/10.1177/1077801219875821>.

www.coe.int

Савјет Европе је водећа организација за људска права на континенту. Састоји се од 46 држава чланица, укључујући све чланице Европске уније. Све државе чланице Савјета Европе потписале су Европску конвенцију о људским правима, споразум који је осмишљен за заштиту људских права, демократије и владавине права. Европски суд за људска права надгледа спровођење Конвенције у државама чланицама.